Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Кафедра історії Центральної та Східної Європи
і спеціальних галузей історичної науки

«Історія зарубіжних слов'ян (XIX – початку XX ст.)».

Навчально-методичний посібник

для студентів денної та заочної форми навчання

спеціальності «Історія та археологія».

Івано-Франківськ – 2026

УДК 94 (4 – 11)
ББК 63.3 (0)
В – 54

Комар В. Л. Історія зарубіжних слов'ян (XIX–початку XX ст.). Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності «Історія та археологія». Івано-Франківськ, 2026. 78 с.

У методичному посібнику на основі вітчизняної та іноземної наукової літератури і джерел пропонується короткий огляд політичного, соціального, економічного та культурного розвитку слов'янських країн і народів у XIX–початку XX ст.

Посібник рекомендований для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рецензенти:

Дебенко Василь Зіновійович,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри історії Центральної та Східної Європи
і спеціальних галузей історичної науки

Вітенко Микола Дмитрович
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедра історії Центральної та Східної Європи
і спеціальних галузей історичної науки

Рекомендовано до друку Вченою Радою Факультету історії, політології і міжнародних відносин
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
(протокол № __ від "_22_" __вересня__ 2026 р.)

Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЗМІСТ

Вступ до вивчення дисципліни……..……...…...……4

Програма курсу……..9

Програмові вимоги……12

Як готуватися до семінарського заняття…….....15

Плани семінарських занять і методичні рекомендації……...16

Рекомендована література…….……..36

ВСТУП ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Історія зарубіжних слов'ян (XIX – початку XX ст.). (курсу) є обов'язковим компонентом передбаченим освітньою навчальною програмою, затвердженою до виконання МОН України для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавр зі спеціальності 032 «Історія і археологія».

Передбачає короткий і змістовний аналіз схеми підготовки студентів згідно навчальної програми з курсу. Лекційні та семінарські заняття допоможуть студентам глибше засвоїти вузлові питання історичного розвитку народів цього регіону, ознайомитися з джерелами та історіографією. На семінарських заняттях студенти оволодівають основами наукового дослідження, навчаються самостійно оцінювати історичні події, висловлювати і аргументувати власні думки.

Мета дисципліни полягає в тому, щоб, спираючись на методологічні принципи історичної науки, використовуючи найновіші здобутки історіографії, сформувати у студентів-істориків знання про головні етапи та події в історії слов'янських народів. Розглянути основні соціальні, економічні, політичні, етно-конфесійні та культурні процеси у східноєвропейському регіоні, проаналізувати труднощі, здобутки та специфіку в процесі формування державності слов'янських народів.

У результаті вивчення навчального курсу студенти повинні оволодіти наступними компетентностями:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК).

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 6. Здатність використовувати різні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Програмні результати навчання.

ПРН-1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН-2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН-3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН-4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН-6. Виявляти взаємозв’язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН-7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН-8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН-11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН-13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН-14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

Навчальна програма курсу завершується заліком. Вона передбачає проведення 12 лекцій (24 години), 18 семінарських занять (36 годин), та 30 годин самостійної роботи для денної форми навчання та проведення 3 лекції (8 годин), 6 семінарських занять (12 годин), та 70 годин самостійної роботи для заочної форми навчання.

Розрахунок максимальної підсумкової оцінки з навчальної дисципліни здійснюється згідно кредитно-модульної системи. Максимальна кількість балів, яку можуть одержати студенти під час виконання різних видів робіт становить:

Модуль 1	**Модуль 2**	**Модуль 3**	**Модуль 4**	**Всього**
Поточний контроль	Контрольні роботи	Самостійна робота	Екзамен	
25 балів	15 балів	10 балів	50 балів	100 балів

Поточний контроль знань

Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим.

Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за роботу на семінарських заняттях становить 25 балів.

Контрольна робота

Впродовж роботи над вивченням дисципліни передбачено проведення контрольної роботи.

При цьому за контрольну роботу студент може одержати 30 балів. Написання контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки при заліку. У випадку, якщо студент з якихось причин не написав контрольної роботи, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються навчальним планом на семестр з даної дисципліни. Такий студент має змогу складати залік за талоном № 2, але для цього він повинен виконати передбачене кафедрою завдання.

Контрольна робота передбачає формулювання тестових завдань.

Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стержневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів з наукових публікацій по важливих проблемах даної навчальної дисципліни.

Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді проведення колоквіуму чи написання реферату.

Самостійна робота студентів оцінюється в наступних діапазонах:

Критерії оцінювання колоквіуму (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів)

Самостійна робота студента має на меті закріпити і поглибити набуті студентом знання і вміння у процесі вивчення дисципліни. Навчити студента науково грамотно оформити підготовлені ним матеріали.

Екзамен

Екзамен проводиться як правило у тестовій формі. Максимальна кількість балів, яку можна здобути на екзамені 50. На екзамен виносяться всі питання програмових вимог з нормативного курсу.

Студентам для того щоб бути допущеним до семестрового екзамену необхідно виконати всі 3 змістові модулі і при цьому набрати не менше 25 балів. У випадку якщо сума балів буде меншою, студент за рішенням кафедри і погодженням із викладачем повинен "відпрацювати" заборгованість по певному змістовому модулю. Лише після успішного "відпрацювання" він отримує право написати екзамен згідно талону № 2. Якщо упродовж терміну визначеного деканатом факультету історії, політології і міжнародних відносин "відпрацювання" не буде виконано, то такого студента може бути відраховано. Студент, який за підсумками змістових модулів та екзамену набрав менше 50 балів вважається таким, що не виконав навчального плану і повинен перездати екзамен згідно талону №2. У випадку повторного негативного написання екзаменаційної роботи студент складає екзамен згідно талону № 3 в присутності екзаменаційної комісії. У випадку здобуття і тут негативної оцінки, такого студента буде відраховано.

У зв'язку із військовими діями, перебуванням студента за межами України, іншими поважними обставинами, наявність яких підтверджується відповідними документами, Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника передбачено можливість складання екзаменів у вигляді тестування у дистанційній формі навчання https://d-learn.pnu.edu.ua/ . Також у вигляді тестування може відбуватися здача іспиту за талонами № 2 та № 3.

Політика курсу

Відвідування занять і виконання навчального навантаження студентами. Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим.

Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії.

Академічна доброчесність:

Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахуванння викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Шкала перерахування оцінок

<table>
<tr><th>Оцінка в балах</th><th>Оцінка за іспит</th><th>Оцінка в національній шкалі</th><th>Оцінка за шкалою ECTS</th><th>Оцінка за залік</th></tr>
<tr><td>90-100</td><td>відмінно</td><td>5</td><td>A</td><td rowspan="5">зараховано</td></tr>
<tr><td>81-89</td><td rowspan="2">добре</td><td rowspan="2">4</td><td>B</td></tr>
<tr><td>71-80</td><td>C</td></tr>
<tr><td>61-70</td><td rowspan="2">задовільно</td><td rowspan="2">3</td><td>D</td></tr>
<tr><td>51-60</td><td>E</td></tr>
<tr><td>25-50</td><td colspan="4">Допускається до здачі іспиту</td></tr>
<tr><td>0-25 (0-50) (за роботу в семестрі)</td><td>незадовільно (оцінка автоматично виставляється у відомість)</td><td>2</td><td>FX</td><td rowspan="3">Не зараховано</td></tr>
<tr><td>Сума балів по талону № 1, 2 0-50</td><td>незадовільно</td><td>2</td><td>FX</td></tr>
<tr><td>Сума балів по талону № 3 0-50</td><td>незадовільно</td><td>2</td><td>F</td></tr>
</table>

У науково-методичному посібнику особливу увагу відведено планам семінарських занять, наведено стислі методичні вказівки, які допоможуть студентам опрацювати наукову літературу, проаналізувати конкретні джерела, звернути увагу на вузлові проблеми, дати відповіді на поставлені запитання. Окремо перераховано питання для самостійної роботи студентів, список рекомендованих джерел та літератури до цілого курсу.

ПРОГРАМА КУРСУ

«Історія зарубіжних слов'ян (XIX – початку XX ст.)»

для студентів III курсу

Спеціальності «Історія та археологія»

Слов'яни у європейських суспільно-політичних процесах початку XIX ст. Предмет, завдання і хронологічні рамки курсу. Велика Французька революція. Поширення ідей Просвітництва. Вплив французької революції на пробудження національної свідомості слов'янських народів. Ідеологія націоналізму та періодизація національного відродження західних слов'ян. Ідеї лібералізму та російська дійсність початку XIX ст. Поява ідеологій лібералізму, консерватизму, соціалізму. Формування модерних націй та ідеології націоналізму. Розвиток національно-визвольних рухів.

Польське питання на початку XIX ст. Поділи Речі Посполитої і польське питання. Наслідки поділів Речі Посполитої. Польські легіони і наполеонівська Франція. «Герцогство варшавське». Поляки у французько-російській війні 1812 р. Польське питання на міжнародній арені. Політичне та соціально-економічне становище польського народу в Австрії, Прусії та Росії після розподілів Речі Посполитої. Варшавське князівство: політичний та економічний устрій. Політика європейських держав у польському питанні.

Віденський конгрес 1815 р. і польське питання. Утворення Королівства Польського, Великого князівства Познанського і Краківської республіки. Королівство Польське. Повстання 1830–1831 рр. у Королівстві Польському. Передумови, причини і початок повстання в польських землях Російської імперії. Діяльність аристократичної і демократичної течій польського національно-визвольного руху. Російсько-польська війна в ході повстання. Міжнародний аспект листопадового повстання. Поразка повстання та його наслідки. Велика еміґрація: нові програми визволення. Повстання поляків в Галичині і Краківські республіці.

Слов'янські народи в Австрії і Прусії першої половини XIX ст. Особливості становища поляків у Австрії і Прусії. Чеське національне відродження. Особливості національного відродження чеського народу. Чеські будителі. Ідея слов'янської єдності. Національний рух: ліберали і радикали. Австрославізм. Національне відродження словацького народу. Словацький національний рух. Хорватське національне відродження. Іллірійські провінції та їх роль у формуванні програми визвольної боротьби. Словенське національне відродження. Будителі. Впливи іллиризму. Культурні здобутки словенців. Сербський національний рух у Воєводині.

Слов'янські народи в Османській імперії першої половини XIX ст. Національне пробудження слов'ян Балканського півострову. Сербське князівство та його розвиток. Національне відродження сербів. Роль Бєлградського пашалику. Перше і друге сербські повстання. Карагеоргій. Михайло Обренович. Здобуття автономії. Розвиток сербського князівства у 30-XIX ст. Національна свідомість і культура сербів. Чорногорська теократична держава. Князювання Негошів у Чорногорії. Внутрішня і зовнішня політика Князівства Чорногорія.Болгарія під владою Османів.

Болгарське національне відродження. Формування національної свідомості. Гайдуцький рух. Боротьба за національну церкву. Радикальна та ліберальна течії болгарського визвольного руху. Початки четництва. Зв'язки з Сербією, Румунією та Росією. Болгарська еміграція. Особливості національного руху в Македонії. Об'єднання Боснії і Герцеговини. Слов'яни в Боснії і Герцеговині.

Слов'яни у «Весні народів». Піднесення революційного руху в Європі 1848 р. Поляки у революційних подіях 1848 р. у Галичині і Познаньщині. Протистояння з українцями в Галичині. Чеський національний рух під час революції 1848 р. Слов'янський з'їзд у Празі. „Святодухівське повстання". „Кромержижський сейм". Словаки у революції 1848–1849 рр. „Вимоги словацького народу". Хорвати і воєводинські серби у 1848–1849 рр. Хорватський національний рух у 1848-1849 рр. Протистояння з угорцями. Бан Єлачич. «Слов'янський з'їзд у Празі».

Слов'яни в Австро-Угорщині та Німеччині у другій половині XIX ст. Слов'янські народи в Австро-Угорщині. Польсько-українські відносини в Галичині. Польська автономія в Галичині. Польсько-українські конфлікти. Політика органічної праці. Потрійний лоялізм. Польське суспільство і трансформація соціальної структури. Поляки в національній політиці Німеччини. "Культуркампф". Соціальний та економічний розвиток польських земель. Поява перших польських партій. Лужицькі серби.

Слов'янські народи в Австро-Угорщині в другій половині XIX ст. початку XX ст. Чеський національний рух у добу неоабсолютизму. Діяльність К. Гавлічека-Боровського. Конституційний рух 60-х рр. Розвиток чеського національного руху у в умовах австро-угорського дуалізму. Табори. Ф. Рігер. Фундаментальні статті. Національна партія та її течії. Чесько-німецькі суперечності. Чеські політичні партії та їх програми на початку XX ст. Т.Масарик. Розвиток робітничого руху та становлення чеської соціал-демократії.

Державно-правовий статус словацьких земель у складі Угорщини. Політика угорського уряду. Суспільно-політичні відносини. Словацький національний рух. Політичні партії і товариства. Хорвато-угорська угода 1868 р. та її наслідки. Пожвавлення хорватського національного руху. Хорвато-сербська коаліція. Словенці у складі імперії. Громадсько-політичний рух. „Об'єднана Словенія". Матія Маяр. Процеси модернізації. Провідна роль католицької церкви і священників. Зростання національної нетерпимості. „Молода Боснія". Повстання 1875 р. у Боснії і Герцеговині Берлінський конгрес. Окупація та анексія Боснії і Герцеговини Австро-Угорщиною.

Воєводина у складі імперії Габсбургів. Колонізація Воєводини. З 1861 до 1914 рр. Воєводина – частина Угорського королівства. Об'єднана сербська молодь – „Омладина". Сербська народна партія свободи. Светозар Мілетіч. Ідея федералізації монархії. Радикальна партія Воєводини. Яші Томіч.

Білоруські землі в Російській імперії. Національне питання у внутрішній політиці самодержавства. Політико-адміністративні зміни після розподілів Речі Посполитої. Війна 1812 р. на території Білорусі. Діяльність таємних товариств. Соціально-політичні наслідки повстання 1830–1831 рр.

Соціально-економічна і культурна політика російського уряду. Розвиток білоруської культури. Особливості повстання 1863 р. на землях Білорусі. Національно-культурне відродження білоруського народу. Білоруський національний рух початку ХХ ст.

Поляки в Російській імперії у другій половині XIX – початку XX ст. Січневе повстання. Польський національний рух 50-60-х рр. XIX ст. Січневе повстання 1863-1864 рр. Аграрна реформа 1864 р. Польські землі після січневого повстання. Політика царизму в польських землях. Теорія «Органічної праці». Політичні орієнтації поляків. Краківські і галицькі консерватори. Націоналістична і соціалістична течії в польському визвольному русі. Поява перших польських партій. Р. Дмовський. Ю. Пілсудський. Поляки в період російсько-японської війни і Першої російської революції 1905 р. Політичні орієнтації польського суспільства напередодні Першої світової війни.

Утворення незалежних слов'янських держав у другій половині XIX ст. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. Боснійсько-Герцеговинське повстання 1875–1878 рр. Сербсько-чорногорсько-турецькі війни. Сан-Стефанський договір. Берлінський конгрес. Утворення незалежних держав Сербії і Чорногорії. Розвиток незалежних слов'янських держав Сербії і Чорногорії в 1878–1903 рр. Внутрішній розвиток і зовнішня політика Чорногорії.

Утворення незалежної Болгарії. Повстання 1876 р. у Болгарії. Російсько-турецька війна і утворення Болгарської національної держави. Становлення Болгарської держави. Політичні табори і суспільні рухи. Тирновська конституція. Об'єднання східної Румелії з Князівством Болгарським. Проголошення незалежності Болгарії.

Особливості культурного розвитку слов'янських народів у XIX ст. Класицизм. Романтизм. Реалізм. Декаданс.

Соціально-економічні відносини в слов'янських землях XIX ст. Соціальна стратифікація населення та її еволюція. Промисловий переворот у XIX ст. Ліквідація кріпацтва і панщини. Особливості господарювання в Османській імперії.

Балканські народи на початку XX ст. Суспільно-політичні процеси на Балканах на початку XX ст. Вплив молодотурецької революції на становище балканських слов'ян. Македонський національний рух. Македонія в останній чверті XIX ст. Македонське питання як фактор загострення міжнародних відносин. Утворення Балканського союзу. Особливості македонського національного руху. Формування македонської нації. Політична криза на Балканах. Балканські війни 1912–1913 рр. Перша Балканська війна. Друга Балканська війна. Наслідки Балканських воєн.

Слов'янські народи у Першій світовій війні. Російська імперія в Першій світовій війні. Західні слов'яни в Першій світовій війні. Південні слов'яни в Першій світовій війні. Наслідки Першої світової війни для слов'янських народів.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ
з **«Історії зарубіжних слов'ян (XIX – початку XX ст.)»**
для студентів III курсу
Факультету історії, політології і міжнародних відносин
Спеціальності «Історія та археологія».

1. Предмет, завдання і хронологічні рамки курсу.
2. Періодизація слов'янського національного відродження.
3. Поділи Речі Посполитої і польське питання.
4. Особливості становища поляків у Австрії, Прусії і Росії після поділів Речі Посполитої.
5. Політичний та соціально економічний устрій Варшавського князівства.
6. Політичний та соціально економічний устрій Королівства Польського.
7. Польські легіони і наполеонівська Франція.
8. Поляки у французько-російській війні 1812 р.
9. Передумови, причини і початок повстання 1830–1831 рр. в Королівстві Польському.
10. Діяльність аристократичної і демократичної течій польського національно-визвольного руху в повстанні 1830–1831 рр.
11. Російсько-польська війна в ході повстання 1830–1831 рр.
12. Міжнародний аспект листопадового повстання 1830–1831 рр. Поразка повстання та його наслідки.
13. Соціально-економічне становище чеських земель. Початок промислового перевороту.
14. Особливості становища поляків у Австрії і Прусії.
15. Особливості національного відродження чеського народу.
16. Діяльність чеських «будителів».
17. Національний чеський рух: ліберали і радикали. Австрославізм.
18. Діяльність чеських «будителів».
19. Чеська культура і наука.
20. Соціально-економічне становище словацьких земель.
21. Національне відродження словацького народу.
22. Словацький національний рух першої половини XIX ст.
23. Словацька культура.
24. Політичне та соціально-економічне становище хорватських земель.
25. Формування іллірійських провінцій під владою Наполеона.
26. Хорватське національне відродження. «Ілліризм».
27. Сербський національний рух у Воєводині.
28. Національне пробудження слов'ян Балканського півострову.
29. Роль Бєлградського пашалику в національному відродженні сербів.
30. Розвиток сербського князівства у 30-XIX ст.
31. Національна свідомість і культура сербів.
32. Князівства Чорногорія.Болгарія під владою Османів у першій половині XIX ст.
33. Болгарське національне відродження.
34. Боротьба болгарського народу за національну церкву.

35. Слов’яни в Боснії і Герцеговині.
36. Передумови і початок Першого сербського повстання (лютий 1804–грудень 1806 рр.).
37. Сербський рух під час російсько-турецької війни 1806–1812 рр.
38. Політичні, економічні й соціальні перетворення як передумови створення сербської державності у першій половині XIX ст.
39. Бухарестський мир 1812 р. та його значення для Сербії.
40. Чехи у „весні народів”. Повстання у Празі.
41. Словаки у революції 1848–1849 рр. „Вимоги словацького народу”.
42. Поляки у революційних подіях 1848 р.
43. Хорвати і воєводинські серби у 1848–1849 рр.
44. Польський національний рух 50-60-х рр. XIX ст.
45. Польське повстання 1863– 1864 рр. в Російській імперії.
46. Особливості розвитку польського національно-визвольного руху після “січневого” повстання.
47. Революція 1905 р. у польських землях в Росії.
48. Політичні орієнтації польського суспільства напередодні Першої світової війни.
49. Національна політика царизму в білоруських землях.
50. Білоруські землі у «січневому» 1863–1864 рр. повстанні.
51. Національно-культурне життя білорусів у другій половині XIX ст.
52. Білоруський національний рух початку XX ст.
53. Політичне становище чехів у Австро-Угорщині.
54. Соціально-економічний розвиток чеських земель у Австро-Угорщині.
55. Політична боротьба в чеських землях в другій половині XIX ст.
56. Утворення і діяльність чеських політичних партій наприкінці XIX – на початку XX ст.
57. Політичне становище словацьких земель в складі Австро-Угорської монархії.
58. Соціально-економічний розвиток словацьких земель у Австро-Угорщині.
59. Політична боротьба в словацьких землях в другій половині XIX ст.
60. Утворення і діяльність словацьких політичних партій наприкінці XIX – на початку XX ст.
61. Боснійсько-Герцеговинське повстання 1875–1878 рр.
62. Війна Сербії та Чорногорії проти Османської імперії в 1876 р.
63. Сан-Стефанський договір і слов’янські народи.
64. Берлінський конгрес та його рішення щодо слов’янських народів.
65. Рух за створення автокефальної церкви в Болгарії.
66. Г. С. Раковський і початок організованої боротьби проти турецьких поневолювачів. Утворення болгарської революційної організації.
67. Квітневе повстання 1876 р. в Болгарії та його наслідки.
68. Участь болгар у сербсько-чорногорсько-турецькій та російсько-турецькій війнах (1876 – 1878 рр.).
69. Болгарське питання в рішеннях Сан-Стефанського договору й Берлінського трактату.
70. Тирновська конституція 1879 р. в Князівстві Болгарія.

71. Проголошення й розвиток незалежної Сербії.
72. Становлення незалежної Чорногорії.
73. Становище Боснії і Герцеговині в Австро-Угорщині.
74. Утворення незалежної Болгарії у 1908 р.
75. Македонське питання як фактор загострення міжнародних відносин. Утворення Балканського союзу.
76. Перша Балканська війна.
77. Друга Балканська війна.
78. Наслідки Балканських воєн.
79. Слов'янські народи в Першій світовій війні.
80. Росія в Першій світовій війні.
81. Поляки в Першій світовій війні.
82. Сербія в Першій світовій війні.
83. Болгарія в Першій світовій війні.
84. Соціально-економічні наслідки Першої світової війни.

Як готуватися до семінарського заняття

«Історія зарубіжних слов'ян (XIX – початку XX ст.)» – є невід'ємною складовою історії слов'янських народів, які пов'язані з українцями не лише традиціями співжиття в кордонах спільних держав, а й схожими елементами культури, а особливо мови. Тому вивчення цього предмету є актуальним завданням, бо пізнаючи своїх сусідів ми краще взнаємо себе, що дасть нам можливість швидше знайти своє достойне місце у світовому співтоваристві.

Для оволодіння курсом **«Історія зарубіжних слов'ян (XIX – початку XX ст.)»** використовуються різні форми і методи навчання. Однією із форм групових навчально-теоретичних занять є семінарське заняття. Готуючись до наперед визначених тем, студенти опрацьовують необхідні джерела і літературу і на їх основі складають тези виступів або пишуть реферати. Перелік тем семінарських занять визначається робочою навчальною програмою з дисципліни **«Історія зарубіжних слов'ян (XIX – початку XX ст.)»** для студентів III курсу Факультету історії, політології і міжнародних відносин університету.

При підготовці до семінарського заняття слід насамперед ґрунтовно опрацювати запропоновану тему, використовуючи рекомендовані у списку літератури посібники і монографії. Це дасть можливість чітко усвідомити об'єкт дослідження, виділити основні блоки проблем, через призму яких слід висвітлювати цю тему. Після цього слід приступати до опрацювання джерел. Їх інтерпретація і є одним із основних завдань історичної науки. Розкриття окремих блоків-проблем слід підтверджувати історичними документами. До кожної проголошеної тези необхідно коротке підтвердження з посиланнями на джерело – документ. Цей виклад має завершуватися коротким проміжним висновком.

Доцільно також використовувати цитування монографій, а також ілюструвати погляди різних історичних шкіл та істориків на одну і ту ж проблему, висловлювати власні думки з цього приводу.

Підготовка до семінарського заняття не є справою одного дня. Слід ґрунтовно опрацювати запропоновану літературу, але, разом з тим, необхідно і самостійно докласти зусиль для того, щоб самому розшукати нові статті, опрацювати їх і ознайомити своїх колег з новинками в дослідженні згаданої проблеми. Такі виступи на семінарських заняттях безперечно матимуть успіх і високу оцінку.

У той же час історію неможливо вивчити лише на лекціях і семінарських заняттях. Необхідно багато читати і не лише спеціальної монографічної літератури, а й художніх творів. Література слов'янських народів, особливо XIX ст. по праву вважається світовим надбанням. Її багатство слід використовувати для кращого розуміння «духу» того часу, для розуміння ціннісних орієнтирів людини XIX ст. і тих повсякденних проблем, які заполонили думки людей того часу.

Відповідь на питання має бути стислою і лаконічною і обов'язково завершуватися загальним висновком, який логічно випливав би з тексту відповіді.

Семінарське заняття №1

Тема: Польське питання на початку XIX ст.

ПЛАН

1. Поділи Речі Посполитої і польське питання.
2. Особливості становища поляків у Австрії, Прусії і Росії.
3. Політичний та соціально економічний устрій Варшавського князівства.
4. Політичний та соціально економічний устрій Королівства Польського.

Методичні рекомендації:

При розгляді першого питання необхідно зупинитися на перебігу поділів Речі Посполитої 1772, 1793, 1795 рр., територіальних надбання Австрії, Прусії та Росії. Також слід дати визначення «польського питання» і як його вирішення розглядали учасники поділів Речі Посполитої.

У другому питанні слід з'ясувати особливості становища поляків у складі іноземних держав на початку XIX ст., а саме Австрії, Прусії і Росії, в яких вони опинилися після трьох розподілів Речі Посполитої. Найгірше жилося полякам в Прусії, а найкраще в Російській імперії, а чому саме так треба за допомогою фактів довести у вашому виступі на семінарському занятті.

Третє і четверте питання питання присвячене аналізові політичного та соціально-економічного становища у вищезазначених державних утвореннях, які не були суверенними і залежали, зокрема від Франції і Росії.

Джерела і література:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення / П. Вандич. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990. Переклад з поль. М. Кірсенка. К., 2007. 239 с.
- Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
- Історія Центрально-Східної Європи: навч. посіб. / за ред. проф. Л. Зашкільняка. Л., 2001. 640 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Наукова монографія. Івано-Франківськ, 2011. 360 с.

Семінарське заняття №2

ТЕМА: «Листопадове повстання» 1830 – 1831 років.

1. Передумови, причини і початок повстання в польських землях Російської імперії
2. Діяльність аристократичної і демократичної течій польського національно-визвольного руху.
3. Російсько-польська війна в ході повстання.
4. Міжнародний аспект листопадового повстання. Поразка повстання та його наслідки.

Реферат:

1. Громадсько-політична діяльність Патріотичного товариства.
2. Листопадове повстання на території Правобережної України.

Методичні рекомендації:

У першому питанні необхідно визначити зростання національної свідомості в середовищі польських патріотичних кіл, особливо військових офіцерів і студентської молоді, роль Патріотичного товариства і Товариства підхорунжих. Посилення політики централізації з боку царського уряду і обмеження автономних прав поляків, нівелювання Конституції Королівства Польського, призвели до зростання критики і неприйняття російського царизму. Спроби царської влади залучити польських рекрутів для придушення революції в Бельгії стало каталізатором повстання.

У другому питанні слід проаналізувати програму двох течій польського національно-визвольного руху: аристократичної та революційної. Необхідно розкрити роль князя Адама Єжи Чарторийського в керівництві повстанням, а також генерала Юзефа Хлопіцького як диктатора повстання. Сдід акцентувати увагу на ролі Й. Лелевеля і М. Мохнацького в здійсненні демократичних реформ у ході повстання.

У третьому питанні слід розкрити діяльність польського сейму щодо Акту детронізації імператора Миколи І, який став початком російсько-польської війни. Необхідно розкрити її перебіг, основні битви, навести приклади героїзму учасників повстання (наприклад Емілія Плят та інші).

Особливо слід звернути увагу на особливостях повстання на території Правобережної України, Білорусі та Литви.

У четвертому питанні слід показати реакцію на повстання в передових європейських країнах. Необхідно назвати основі причини поразки повстання, серед яких нездатність польської шляхти залучити на свій бік селянство та залучитися підтримкою українців, білорусів, литовців. Завершити виступ потрібно фактами про наслідки повстання, які мали місце в рішеннях органів влади Російської імперії.

Джерела і література:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення / П. Вандич. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990. Переклад з поль. М. Кірсенка. К., 2007. 239 с.
- Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
- Історія Центрально-Східної Європи: навч. посіб. / за ред. проф. Л. Зашкільняка. Л., 2001. 640 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Наукова монографія. Івано-Франківськ, 2011. 360 с.

Семінарське заняття №3

Тема: Чеські землі в першій половині XIX ст.

1. Соціально-економічне становище чеських земель. Початок промислового перевороту.
2. Діяльність чеських «будителів».
3. Чеський національний рух під час революції 1848 р.
4. Чеська культура і наука.

Реферат:

1. Становлення та діяльність “Чеської Матиці”
2. Концепція австрославізму в чеському національному русі.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

- Бевзюк Є. Ідеологія чеських будителів напередодні революції 1848 р. [Електронний ресурс]. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72507/2Bevzjuk.pdf?seq
- Бевзюк Є. Участь австро-чеської аристократії та дворянства в організації та становленні “Чеської Матиці”. [Електронний ресурс]. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2.
- Бевзюк Є. Чеська національна ідея періоду початку революції 1848 – 1849 рр. [Електронний ресурс]. URL: cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-bba69e5b.../15.pdf.pdf
- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
- Історія південних і західних слов’ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.

Семінарське заняття №4

Тема: Словацькі землі в першій половині XIX ст.

1. Соціально-економічне становище словацьких земель.
2. Словацьке національне відродження.
3. Словаки в революції 1848 р.
4. Словацька культура.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Кріль М. М. Історія Словаччини. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 264 с.
- Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX — початок XXI ст.): Навч. посіб. К. Знання, 2008. 284 с.
- Коротка історія Чехії і Словаччини. За ред.. Федорчака П. С. Івано-Франківськ: Плай, 1999. 170 с.

Семінарське заняття №5

Тема: Хорватські землі в першій половині XIX ст.

1. Політичне та соціально-економічне становище хорватських земель.
2. Формування іллірійських провінцій під владою Наполеона.
3. Хорватське національне відродження. «Ілліризм».
4. Хорвати у революції 1848 – 1849 рр.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Єлавіч Б. Історія Балкан XVIII – XIX століття. К., 2003. 510 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.

Семінарське заняття №6

Тема: Перше сербське повстання (1804–1813 рр.)

1. Передумови і початок повстання (лютий 1804–грудень 1806 рр.).
2. Сербський рух під час російсько-турецької війни 1806–1812 рр.
3. Політичні, економічні й соціальні перетворення як передумови створення сербської державності.
4. Бухарестський мир та його значення для Сербії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Єлавіч Б. Історія Балкан XVIII – XIX століття. К., 2003. 510 с.
- Історія південних і західних слов’ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
- Історія південних і західних слов’ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В.І. Ярового. К., 2001. 632 с.
- Яровий В. І. Історія західних та південних слов’ян у XX ст. Курс лекцій. К.: Либідь, 1996. 416 с.
- Яровий В. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. [Електронний ресурс]. К., 1997. Спосіб доступу: http://www.ukrcenter.com/
- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та балканських країн. XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. Київ: Генеза, 2005. 816с.

Семінарське заняття №7

ТЕМА: **Слов'янські народи в революції 1848 – 1849 рр.**

1. Чехи у „весні народів". Повстання у Празі.
2. Словаки у революції 1848–1849 рр. „Вимоги словацького народу".
3. Поляки у революційних подіях 1848 р.
4. Хорвати і воєводинські серби у 1848–1849 рр.

Реферат: Польсько-українське протистояння в Галичині в ході «весни народів».

Методичні рекомендації: Революційні події в Європі 1848 р. мали значний резонанс у слов'янських землях. Саме на особливостях і спільних рисах революційних подій у різних слов'янських народів необхідно зосередити свою увагу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 463 с.
- Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії і цивілізації. К., 2000. 499 с.
- Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / Норман Дейвіс / Пер. з англ. П. Таращук. К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2008. 1018 с.
- Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990. Переклад з поль. М. Кірсенка. К., 2007. 239 с.
- Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
- Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. [Електронний ресурс] – Львів, 2002. – Спосіб доступу: http://www.ex.ua/view/6080077?r=82543,80938

- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / [За ред. Леоніда Зашкільняка]. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. – 660 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. За ред. Л.Зашкільняка. [Електронний ресурс]. Львів, 2001. Спосіб доступу: http://www.ex.ua/view/2686046
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. За ред. Л.Зашкільняка. [Електронний ресурс]. Львів, 2001. Режим доступу: http://www.ex.ua/view/2686046
- Кріль М. Історія Словаччини: навч. посібник. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 264 с.
- Кріль М. М. Питання національної самобутності Галичини на Слов'янському з'їзді 1848 р. у Празі // Славістичні студії. Львів, 1997. Т.1.
- Яровий В. І. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. Курс лекцій. К.: Либідь, 1996. 416 с.
- Яровий В. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. [Електронний ресурс]. К., 1997. Спосіб доступу: http://www.ukrcenter.com/
- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та балканських країн. XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. Київ: Генеза, 2005. 816с.

Семінарське заняття №8

ТЕМА: Польський визвольний рух у другій половині XIX – початку XX ст.

1. Польське повстання 1863– 1864 рр. в Російській імперії.
2. Особливості розвитку польського національно-визвольного руху після “січневого” повстання.
3. Революція 1905 р. у польських землях в Росії.
4. Політичні орієнтації польського суспільства напередодні Першої світової війни.

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / Норман Дейвіс / Пер. з англ. П. Таращук. К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2008. 1018 с.
- Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990. Переклад з поль. М. Кірсенка. К., 2007. 239 с.
- Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
- Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. [Електронний ресурс] – Львів, 2002. – Спосіб доступу: http://www.ex.ua/view/6080077?r=82543,80938
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / [За ред. Леоніда Зашкільняка]. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. – 660 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. За ред. Л.Зашкільняка. [Електронний ресурс]. Львів, 2001. Спосіб доступу: http://www.ex.ua/view/2686046
- Історія південних і західних слов’ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті. К.: Знання України, 2007. 508 с.
- Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Наукова монографія. Івано-Франківськ, 2011. 360 с.
- Репринцев В. Україна в польських зовнішньополітичних доктринах. *Українська державність у XX столітті (Історико-політологічний аналіз).* Київ: Політична думка, 1996. [Електронний ресурс]: http://litopys.org.ua/ukrxx/zmist.htm.
- Яровий В. І. Історія західних та південних слов’ян у XX ст. Курс лекцій. К.: Либідь, 1996. 416 с.
- Яровий В. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. [Електронний ресурс]. К., 1997. [Електронний ресурс]: http://www.ukrcenter.com/
- Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та балканських країн. XX століття: Підруч. для вищих навч. закл. Київ: Генеза, 2005. 816с.

Семінарське заняття №9

ТЕМА: Білоруське національне відродження у XIX – початку XX ст.

1. Національна політика царизму в білоруських землях.
2. Білоруські землі у «січневому» 1863–1864 рр. повстанні.
3. Національно-культурне життя білорусів у другій половині XIX ст.
4. Білоруський національний рух початку XX ст.

Методичні рекомендації:

Процеси, характерні для білоруського національного відродження, мали певні особливості порівняно з слов'янськими народами Центрально-Східної Європи. На формування білоруської нації значною мірою впливали соціально-економічні відносини у регіоні, традиційні риси національно-культурного розвитку, релігійно-конфесійні чинники, політика російського уряду. Націотворчий процес у білорусів особливо яскраво виявився у національному русі, який викристалізовувався у суперечностях російських і польських політичних сил. Слабкість національної білоруської економічної еліти зумовила повільність становлення національної інтелігенції. В останні десятиліття XX ст. з'являються ґрунтовні праці (І. Носовича, Я. Карського), які засвідчують самостійність білоруського етносу. Водночас невирішеною залишалася проблема самоназви білорусів. Вживалися паралельно конфесіонізми "росіяни" і "поляки", які вказували відповідно на православних і католиків; частина населення називала себе "тутейшими". Поділ білоруського етносу на православних і католиків, який активно використовувався для проведення відповідно русифікації і полонізації населення, значною мірою вплинув на формування білоруської нації. Важливу роль у національному відродженні білорусів відіграв культурний розвиток. Формування літературної мови відбувалося переважно у жанрах художньої літератури і публіцистики. Назагал, незважаючи на несприятливі державно-політичні умови, специфічну етносоціальну ситуацію, процеси, характерні для білоруського національного відродження, передусім пов'язані з формуванням нації, завершилися на початку XX ст. Вивчаючи тему, студенти повинні звернути увагу на такі питання:

термінологія до позначення назви краю; особливості економіки регіону; основа формування промислової верстви; національна політика російського уряду; чинники, які стримували формування білоруської нації; причини прискорення етнокультурної консолідації; інтелектуальне життя і стан національної еліти; формування національної самосвідомості і роль у ній культури; розвиток білоруської літературної мови; громадсько-політичне життя і суспільні рухи; культурно-просвітницькі організації та товариства; еволюція білоруського національного руху і його головні етапи.

ЛІТЕРАТУРА

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Данилюк П. Г. Тадеуш Чацький та його роль у розвитку освіти на Правобережній Україні. *Укр. іст.журн.* 2009. №2. С. 51–66.
- Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990. Пер. з поль. М. Кірсенка. К., 2007. 239 с.
- Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
- Історія Центрально-Східної Європи: навч. посіб. / за ред. проф. Л. Зашкільняка. Л., 2001. 640 с.
- Історія південних і західних слов’ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Наукова монографія. Івано-Франківськ, 2011. 360 с.

Семінарське заняття №10

Тема: Чехи в національно-визвольній боротьбі

в кінці XIX – початку XX ст.

1. Політичне становище чехів у Австро-Угорщини.
2. Соціально-економічний розвиток чеських земель.
3. Політична боротьба в чеських землях в другій половині XIX ст.
4. Утворення і діяльність чеських політичних партій наприкінці XIX – на початку XX ст.

ЛІТЕРАТУРА:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 463 с.
- Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії і цивілізації. К., 2000. 499 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. [Електронний ресурс]. URL: http://www.ex.ua/view/2686046
- Кріль М. М. Питання національної самобутності Галичини на Слов'янському з'їзді 1848 р. у Празі. *Славістичні студії.* Львів, 1997. Т.1.
- Яровий В. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. К., 1997. [Електронний ресурс]. URL: http://www.ukrcenter.com

Семінарське заняття №11

ТЕМА: **Політичне і соціально-економічне становище словаків у кінці XIX – початку XX ст.**

1. Політичне становище словацьких земель в складі Австро-Угорської монархії.
2. Соціально-економічний розвиток словацьких земель.
3. Політична боротьба в словацьких землях в другій половині XIX ст.
4. Утворення і діяльність словацьких політичних партій наприкінці XIX – на початку XX ст.

Джерела і література:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 463 с.
- Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії і цивілізації. К., 2000. 499 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів /За редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. За ред. Л.Зашкільняка. Львів, 2001. [Електронний ресурс] URL: http://www.ex.ua/view/2686046
- Кріль М. Історія Словаччини: навч. посібник. Львів. 2006. 264 с.
- Кріль М. М. Питання національної самобутності Галичини на Слов'янському з'їзді 1848 р. у Празі. *Славістичні студії.* Львів, 1997. Т.1.
- Яровий В. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. К., 1997. [Електронний ресурс]. URL:http://www.ukrcenter.com

Семінарське заняття №12

Тема: Східна криза 1875 – 1878 рр. і балканські слов'яни

1. Боснійсько-Герцеговинське повстання 1875–1878 рр.
2. Війна Сербії та Чорногорії проти Османської імперії в 1876 р.
3. Сан-Стефанський договір і слов'янські народи.
4. Берлінський конгрес та його рішення щодо слов'янських народів.

ДЖЕРЕЛА і ЛІТЕРАТУРА:

- Єлавіч Б. Історія Балкан XVIII – XIX ст. Т. 1. Київ: Свенас, 2003. 512 с.
- Єлавіч Б. Історія Балкан XX ст. Т. II. Київ: Свенас, 2004. 573 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. 660 с.
- Чорній В. П. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007. 404 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до X ст.). Курс лекцій за ред. проф. Ярового В. І. К.: Либідь, 2001. 630 с.
- Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн XX століття : підручник. Київ : Генеза, 2005. 816 с.

Семінарське заняття № 13

Тема: **Національно-визвольна боротьба болгарського народу в 60-х роках XIX ст. – початку XX ст.**

1. Рух за створення автокефальної церкви в Болгарії.
2. Г. С. Раковський і початок організованої боротьби проти турецьких поневолювачів. Утворення болгарської революційної організації.
3. Квітневе повстання 1876 р. в Болгарії та його наслідки.
4. Участь болгар у сербсько-чорногорсько-турецькій та російсько-турецькій війнах (1876 – 1878 рр.).
5. Болгарське питання в рішеннях Сан-Стефанського договору й Берлінського трактату.
6. Тирновська конституція 1879 р. в Князівстві Болгарія.

Методичні рекомендації:

В історії болгарського народу 60–70-ті роки XIX ст. характеризуються організованою боротьбою за політичну незалежність. Спочатку в національно-визвольних змаганнях значну роль відігравала болгарська еміґрація. Однак розроблена нею тактика збройної боротьби зазанала невдачі. Це спонукало до пошуків нових форм національного руху, які на початку 70-х років увінчалися створенням таємної революційної організації. У середині 70-х років Болгарію охопила революційна криза, унаслідок якої виникають відкриті прояви незадоволень існуючим режимом. У таких умовах активізувалася болгарська еміґрація, яка орієнтувалася на збройну боротьбу. Вершиною її діяльності стали повстання 1875–1876 рр. Однак бажаної мети вони не досягли. А проте ці виступи підірвали основи османського панування у країні, виявили реальну розстановку національних сил, позиції світової громадськості. Подальша активізація національно-визвольних змагань була викликана змінами в міжнародних відносинах: загострення Східної кризи, провал Царгородської конференції, початок російсько-турецької війни. Ця війна мала вирішальне значення для відновлення Болгарської держави. Вивчаючи тему, студенти повинні з’ясувати суть процесів, що відбувалися на Балканах, особливості

становища болгарських земель, всебічно розглянути такі питання: міжнародна ситуація на Балканах; болгарське питання у політиці великих держав; відображення кризових явищ Османської імперії у Болгарії; соціальна структура болгарського суспільства; пожвавлення громадсько-політичного життя; основні напрями болгарського національно-визвольного руху; прояви перших організованих антиосманських виступів; пошуки нових організаційних форм національно-визвольного руху наприкінці 60-х – на початку 70-х років; Г.Раковський – ідеолог та організатор збройної боротьби; суперечності у Болгарському революційному центральному комітеті; виникнення революційної кризи в середині 70-х років; болгарська національна революція: мета, завдання, керівництво, учасники; Квітневе повстання – вершина революції; нова розстановка сил у національно-визвольному русі після Квітневого повстання; Сан-Стефанський мир та його умови з болгарського питання; Берлінський конґрес і Болгарія.

Література:

- Єлавіч Б. Історія Балкан XVIII – XIX ст. Т. 1. Київ: Свенас, 2003. 512 с.
- Єлавіч Б. Історія Балкан XX ст. Т. II. Київ: Свенас, 2004. 573 с.
- Історія південних і західних слов’ян (з давніх часів до X ст.). Курс лекцій за ред. проф. Ярового В. І. К.: Либідь, 2001. 630 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. 660 с.
- Чорній В. П. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007. 404 с.
- Чорній В. Болгарське національне відродження: хронологічні рамки і періодизація. Проблеми слов’янознавства. 2000. Вип. 51. С.84–91. [Електронний ресурс]. URL: http://www.lnu.edu.ua/page/n51/010.pdf

Семінарське заняття № 14

Тема: **Проблеми формування незалежних слов'янських держав у кінці XIX – початку XX ст.**

1. Проголошення й розвиток незалежної Сербії.
2. Становлення незалежної Чорногорії.
3. Становище Боснії і Герцеговині в Австро-Угорщині.
4. Утворення незалежної Болгарії у 1908 р.

Джерела і література:

- Єлавіч Б. Історія Балкан XVIII – XIX ст. Т. 1. Київ: Свенас, 2003. 512 с.
- Єлавіч Б. Історія Балкан XX ст. Т. II. Київ: Свенас, 2004. 573 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. 660 с.
- Чорній В. П. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007. 404 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до X ст.). Курс лекцій за ред. проф. Ярового В. І. К.: Либідь, 2001. 630 с.
- Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн XX століття : підручник. Київ : Генеза, 2005. 816 с.

Семінарське заняття №15

Тема: Балканські війни 1912–1913 рр.

1. Македонське питання як фактор загострення міжнародних відносин. Утворення Балканського союзу.
2. Перша Балканська війна.
3. Друга Балканська війна.
4. Наслідки Балканських воєн.

Методичні рекомендації:

Суперництво між двома основними військово-політичними блоками (Троїстий союз і Антанта), які утворилися наприкінці XIX – на початку XX ст., знайшло своє відображення у Балканських війнах (1912–1913). Держави Антанти намагалися використати рух балканських народів проти Османської імперії у своєму протистоянні Троїстому союзу. Фактором загострення міжнаціональних відносин на Балканах, особливо між Сербією і Болгарією, стало македонське питання. За Берлінським конгресом македонські землі залишалися у складі Туреччини, яка мала надати їм певну автономію. Однак Туреччина практично не зробила жодних кроків у цьому напрямі. Безрезультатними були спроби встановлення контролю над македонськими землями з боку великих держав. Навесні 1912 р. був створений антитурецький Балканський союз за участю Болгарії, Сербії, Греції і Чорногорії. Однак з самого початку майбутнє Союзу було невизначене. Сербії і Болгарії не вдалося домовитися про майбутній кордон у Македонії, яка поділялалася за умовами їхньої двосторонньої угоди на дві частини. Перша Балканська війна спричинила втрату європейських володінь Туреччини. У ході війни незалежність здобула Албанія. Проте Лондонська угода союзників з Туреччиною не створила стабільності у регіоні. Австро-Угорщина і Німеччина домагалися ліквідації Балканського союзу. Суперечності між союзниками, передусім сербо-болгарські, призвели до війни. Сербію підтримали Греція і Румунія. За Бухарестським миром майже всі македонські землі були розділені між Сербією і Грецією. Відтак Балканський союз розпався і відбулося остаточне

перегрупування сил на міжнародній арені. Вивчаючи цю тему, студенти особливу увагу повинні звернути на такі вузлові питання: ухвала Берлінського конгресу щодо македонських земель; суть так званого македонського питання; причини воєнного конфлікту на Балканах; болгарсько-сербський договір 13 березня 1912 р. та його статті; оформлення Балканського союзу; національно-визвольна мета Першої балканської війни; утворення Албанської держави; Лондонський договір 30 травня 1913 р.; причини конфлікту між Сербією і Грецією та Болгарією; Друга Балканська війна 29 червня – 29 липня 1913 р.; Бухарестський мир 10 серпня 1913 р. і його ухвали; умови Константинопольського миру 29 вересня 1913 р.; Балканські війни – фактор прискорення розв'язання Першої світової війни.

Література:

- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К. : Критика, 2004. 464 с.
- Вишняков Я. В. Македонское движение и переворот в Сербии 29 мая 1903 года // Новая и новейшая история. 2011. № 6. С. 80 – 91.
- Єлавіч Б. Історія Балкан XVIII – XIX століття. К., 2003. 510 с.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
- Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
- Єлавіч Б. Історія Балкан XX ст. Т. II. Київ: Свенас, 2004. 573 с.
- Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн XX століття : підручник. Київ : Генеза, 2005. 816 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К. : Критика, 2004. 464 с.
2. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії і цивілізації. К., 2000. 499 с.
3. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі. Пер. з англ. П. Таращук. К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи". 2008. 1018 с.
4. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990. Переклад з поль. М. Кірсенка. К., 2007. 239 с.
5. Єлавіч Б. Історія Балкан XVIII – XIX ст. Т. 1. Київ: Свенас, 2003. 512 с.
6. Єлавіч Б. Історія Балкан XX ст. Т. II. Київ: Свенас, 2004. 573 с.
7. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
8. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. [Електронний ресурс]. URL: http://www.ex.ua/view/6080077?r=82543,80938
9. Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій. За ред. В.І. Ярового. К.: Либідь, 2001. 632 с.
10. Історія південних і західних слов'ян (з давніх часів до X ст.). Курс лекцій за ред. проф. Ярового В. І. К.: Либідь, 2001. 630 с.
11. Історія Центрально-Східної Європи. За ред. Л.Зашкільняка. Львів, 2001. [Електронний ресурс]. URL: http://www.ex.ua/view/2686046
12. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів. За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. 660 с.
13. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті. К.: Знання України, 2007. 508 с.
14. Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Наукова монографія. Івано-Франківськ, 2011. 360 с.
15. Коротка історія Чехії і Словаччини. За ред. Федорчака П. С. Івано-Франківськ: Плай. 1999. 170 с.
16. Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX–початок XXI ст.): Навч. посіб. К. Знання, 2008. 284 с.
17. Кріль М. М. Історія Словаччини. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2006. 264 с.
18. Репринцев В. Україна в польських зовнішньополітичних доктринах. *Українська державність у XX столітті (Історико-політологічний аналіз).* Київ: Політична думка, 1996. [Електронний ресурс]. URL: http://litopys.org.ua/ukrxx/zmist.htm.
19. Чорній В. П. Історія Болгарії. Львів: ПАІС, 2007. 404 с.
20. Чорній В. Болгарське національне відродження: хронологічні рамки і періодизація. Проблеми слов'янознавства. 2000. Вип. 51. С.84–91. [Електронний ресурс]. URL: http://www.lnu.edu.ua/page/n51/010.pdf
21. Яровий В. І. Історія західних та південних слов'ян у XX ст. Курс лекцій. К.: Либідь, 1996. 416 с.
22. Яровий В. Історія західних та південних слов`ян у XX ст. [Електронний ресурс]. К., 1997. [Електронний ресурс]. URL: http://www.ukrcenter.com/

23. Яровий В. Новітня історія Центральноєвропейських та балканських країн. ХХ століття: Підруч. для вищих навч. закл. Київ: Генеза, 2005. 816 с.